

Η συνειδητοποίηση των βασικών χαρακτηριστικών του παροιμιακού λόγου μέσα από μια διερευνητική εξέταση των πιθανών αλληλεπιδράσεων μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών

Μαυρομματίδου Σταυρούλα, Φιλολόγος, Υποψήφια Διδάκτωρ Ελληνικής Φιλολογίας
Δ.Π.Θ.

Μαυρομματίδης Ανέστης, Φιλολόγος, Απόφοιτος Δ.Π.Θ.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μία μικρής έκτασης ερευνητική δραστηριότητα που υλοποιήθηκε κατά το σχολιακό έτος 2015-2016 από τους μαθητές του Γυμνασίου ενός επαρχιακού σχολείου στην πόλη της Καβάλας που καταδεικνύει αντιστοιχίες μοτίβων μεταξύ των ελληνικών παροιμιών και ξενόγλωσσων. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές της Γ' τάξης του Γυμνασίου Κρηνίδων, επεχείρησαν να αποδώσουν σε ξένες γλώσσες (αγγλική, γαλλική, ιταλική ή γερμανική) τις παροιμίες που ανακαλούν συχνότερα στη μνήμη. Αφού συνειδητοποίησαν το ανέφικτο της προσπάθειας, αναζήτησαν και κατέγραψαν παροιμίες που συναντώνται σε άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα, αλλά που παρουσιάζουν κοινά γλωσσικά και θεματικά μοίβα με την ελληνική. Έτσι, συνειδητοποίησαν όχι μόνο την αλληλεπίδραση μεταξύ των πολιτισμών, αλλά και τα χαρακτηριστικά, το ρόλο και την αξία του παροιμιακού λόγου. Οι διαπιστώσεις, τα συμπεράσματα και οι αντιδράσεις των μαθητών από το όλο εγχείρημα, όπως και προσωπικές απόπειρες απόδοσης των παροιμιών λεκτικά και εικονικά (μέσω ζωγραφικών αναπαραστάσεων) από τα ίδια τα παιδιά παρουσιάζονται αναλυτικά και με ευκρίνεια.

Λέξεις- κλειδιά: Παροιμιακός λόγος, ερευνητική εργασία, αντιστοιχίες μοτίβων, αλληλεπίδραση πολιτισμών

Abstract

This paper presents a small-scale research activity that was implemented by students of a junior high school in the town of Kavala during the school year 2015-2016 and proves that different pattern correspondences exist between Greek proverbs and the foreign ones. More specifically, students in the third grade of the junior high school of Krinides tried to translate in different foreign languages (English, French, Italian or German) those proverbs they could easily recall. Once they realized the effort had been impossible, they tried to find out and record proverbs similar to Greek (common in language or subject) but used in other cultural environments. Thus, they realized not only the interaction between cultures, but also the special features, the role and value of proverbial speech. The findings, conclusions and students' reactions as well as their attempts to present and depict proverbs (through pictorial representations) are presented in detail.

1. Εισαγωγή

Οι παροιμίες ανήκουν σε αυτό το είδος του λαϊκού πολιτισμού που εμπεριέχει τη σοφία, την αλήθεια, παραδοσιακές απόψεις και αξίες. Παροιμίες υπήρξαν και

παραμένουν ισχυρό και αποτελεσματικό μέσο για τη μετάδοση του πολιτισμού, της κοινωνικής ηθικής, αλλά και των ηθών και ιδεών των ανθρώπων από τη μια γενιά στην άλλη (Dabaghi et al, 2010). Χάρη σε αυτές αναδεικνύεται η ψυχοσύνθεση του λαού που τις δημιούργησε, ο τρόπος ζωής του, τα ιδανικά του, οι ενασχολήσεις της καθημερινής του ζωής, η δεισιδαίμονα διάθεσή του, ο ειρωνικός και ευτράπελος τόνος του, η ζωή περασμένων εποχών και πολιτισμών (Κυρίδης κ.α., 2005). Γι' αυτό και κατά το Mieder (1985: 119) αποτελούν «τα παιδιά της εμπειρίας», «τη σοφία των δρόμων» και «αληθινά λόγια», που προβάλλουν ένα τρόπο ζωής και ένα πρότυπο συμπεριφοράς.

Χαρακτηριστικά τους είναι ο παγιωμένος χαρακτήρας, η ευφυολογία, η συντομία και η ανωνυμία. Οι παροιμίες αναφέρονται σε γενικές καταστάσεις και όχι κάποια ειδική περίπτωση (Kleiber, 1994; Norrick, 1985; Perrin, 2000), δε δέχονται παρεμβολές (π.χ. προσθαφαίρεση αρνητικών μορίων, τροποποίηση στον χρόνο/πρόσωπα) (Μότσιου, 1987), αλλά αποτελούν ολοκληρωμένες μονάδες με συντακτική, σημασιολογική και πραγματολογική αυτονομία (Honeck, 1997; Meider, 1995). Τέλος, οι παροιμίες διακρίνονται για τον αλληγορικό χαρακτήρα, την εικονιστική διατύπωση, την αξιοποίηση του μεταφορικού λόγου (Κόκκας, 2015) και ενίοτε το αρχαϊκό, πλαστό ή διαλεκτικό λεξιλόγιο (Γσακνάκη, 2014).

Σκοπός τους δεν είναι κατά κύριο λόγο να παρέχουν ηθική διδασκαλία, αλλά περισσότερο να στηρίζουν ένα επιχείρημα κάνοντας αναφορά σε ό,τι είναι κοινά αποδεκτό (Γαβρηλίδου & Μαυρομματίδου, 2016α). Μέσα από αυτές ο απλός άνθρωπος «ενδυναμώνει το λόγο του, καθιστά ισχυρότερες τις φράσεις του, απλοποιεί πολυσύνθετες καθημερινές καταστάσεις και ανάγει ένα συγκεκριμένο περιστατικό σε μία παγκόσμια διάσταση» (Κόκκας, 2015). Επομένως, οι παροιμίες είναι χρήσιμες και για καθημερινούς σκοπούς. Συμπυκνώνοντας τη δύναμη και τη σοφία των ανθρώπων του παρελθόντος, βοηθούν τα παιδιά να σκέφτονται πιο αφηρημένα, τους ηλικιωμένους να αναπτύξουν μνημονικές τεχνικές και τους εργαζόμενους να αξιολογήσουν τη στάση τους απέναντι στη ζωή και την εργασία (Honeck, 1997: 26-29). Ακόμα και οι πολιτικοί, οι δημοσιογράφοι ή διαφημιστές καταφεύγουν σε αυτές, για να προσελκύσουν την προσοχή των δεκτών (Moosavi, 2000: 8-10). Παράλληλα, οι παροιμίες έχουν ως λειτουργία την ψυχαγωγία και γλωσσική ευχαρίστηση (Marianna & Vogelzang, 1996: 2). Δεν είναι τυχαίο ότι χρησιμοποιούνται στην πεζογραφία, την ποίηση και το τραγούδι, ικανοποιώντας αισθητικές και συναισθηματικές λειτουργίες (Honeck, 1997: 26-29).

2. Προέλευση των παροιμιών

Οι παροιμίες είναι στην πραγματικότητα παντού και είναι ακριβώς αυτή η πανταχού παρουσία τους που οδήγησε τους ερευνητές από πολλούς κλάδους να τις μελετήσουν από την κλασική εποχή μέχρι τη σύγχρονη (Mieder, 2004: 2). Σύμφωνα με τους Samovar et al (2009: 29) σχεδόν σε κάθε πολιτισμό, παροιμίες με πολύ λίγες λέξεις προσφέρουν ένα σημαντικό σύνολο αξιών και πεποιθήσεων για τα μέλη του πολιτισμού.

Μάλιστα, κοινά παροιμιακά μοτίβα απαντούν σε διαφορετικές γλώσσες που ομιλούνται από λαούς που είτε παρουσιάζουν πολιτισμική ή γεωγραφική εγγύτητα

είτε όχι (Γαβριηλίδου & Μαυρομματίδου, 2016α). Για παράδειγμα, η παροιμία «μάτια που δε βλέπονται γρήγορα λησμονιούνται» υπάρχει στα αγγλικά, αραβικά και ιαπωνικά (Hatch & Brown, 1995), η παροιμία «σκύλος που γαβγίζει δεν δαγκώνει» απαντά και στα γιαπωνέζικα, «στους τυφλούς βασιλεύει ο μονόφθαλμος» στα αραβικά και «το ψάρι βρωμάει απ' το κεφάλι» στα περσικά (Ikononon, 1968). Το γεγονός αυτό μας κάνει να αναζητήσουμε τις αιτίες που εξηγούν τις όποιες αναλογίες ή πιθανές διαφοροποιήσεις μεταξύ των παροιμιών.

Ο Meider (1995: 10-13) αναφέρει ότι είναι συνήθως αρκετά δύσκολο να εντοπιστεί η προέλευση και η ιστορία μιας παροιμίας σε μια συγκεκριμένη γλώσσα. Μελετώντας τις ευρωπαϊκές γλώσσες θεωρεί τέσσερις πιθανές πηγές προέλευσής τους

1. την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα, αφού κάποιες παροιμίες ήταν δάνεια που μεταφράστηκαν από τις ίδιες πηγές.
2. τη Βίβλο, της οποίας παροιμίες χρονολογούνται από την κλασική αρχαιότητα.
3. τη μεσαιωνική λατινική, που αποτελούσε γλώσσα επικοινωνίας εκείνη την εποχή.
4. κείμενα που διαδόθηκαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες με τη βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε όλη την Ευρώπη.

Από την πλευρά της, η Τσακνάκη (2014) θεωρεί ότι οι παροιμίες μπορεί να αποτελούν ινδοευρωπαϊκή κληρονομιά. Παραθέτει όμως και τη θεωρία της πολυγένεσης, σύμφωνα με την οποία τα «όμοια πολιτισμικά στοιχεία δημιουργήθηκαν αυτόματα σε διάφορα μέρη ως αποτέλεσμα κοινών πνευματικών διεργασιών του ανθρώπινου μυαλού».

Η δομή της ανθρώπινης σκέψης αποτελεί και κατά τον εθνολόγο Levi-Strauss (Χατζητάκη-Καψωμένου 2002: 69) το λόγο για τον οποίο μύθοι διαφόρων τόπων και λαών παρουσιάζουν ομοιότητες. Το χαρακτηριστικό του ανθρώπινου μυαλού να ταξινομεί φαινόμενα σε αντιθετικά ζεύγη παρατηρείται σε μύθους και παροιμίες. Επιπλέον μέσω των παροιμιών το ανθρώπινο μυαλό σκέφτεται για αφηρημένα θέματα με συγκεκριμένο τρόπο.

Τέλος, ο λαογράφος Carl Von Sydow (1948) υπήρξε υποστηρικτής της ιστοριογεωγραφικής μεθόδου και τόνισε ότι πρέπει να εξετάζονται οι κοινωνικές και γεωγραφικές συνθήκες μέσα στις οποίες δημιουργούνται οι διάφορες παραλλαγές των παροιμιών. Παρά τη δημιουργία μιας παροιμίας σε ένα μέρος γίνονται διαφοροποιήσεις στη μορφή της κατά τη διάδοσή της. Έτσι, δεν είναι σίγουρη η προέλευσή της ούτε μπορούμε να γνωρίζουμε ποια γλώσσα δανείστηκε από ποια, ιδιαίτερα όταν συναντάμε τις ίδιες παροιμίες σε διαφορετικές γλώσσες (Κόκκας, 2015).

Σίγουρα πάντως, αρκετές παροιμίες είναι καθολικές, εξαιτίας των κοινών εμεριών των ανθρώπων (Samovar et al, 2009: 30). Ορισμένες παροιμίες εκφράζουν «έναν ολόκληρο τρόπο ζωής, μια ολόκληρη φιλοσοφία» (Rodegem 1984: 128), ενώ πολλές ομοιότητες οφείλονται σε αλληλοδανεισμούς και αλληλεπιδράσεις (Γαβριηλίδου & Μαυρομματίδου, 2016α).

3. Η Παρούσα Έρευνα

Δεδομένης της μεγάλης εξάπλωσης κάποιων παροιμιακών εκφράσεων και των ομοιοτήτων που παρουσιάζουν με τις αντίστοιχες άλλων κρατών, αποφασίσαμε να πραγματοποιήσουμε μια μικρή έρευνα για κοινές παροιμίες που απαντούν στην ελληνική και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Στόχος μας ήταν οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν μέσα από ένα ευχάριστο και παιγνιώδη τρόπο τα κοινά παροιμιακά μοτίβα αλλά και πιθανές διαφοροποιήσεις μεταξύ των γλωσσών, να παραιτηθούν από την προσπάθεια πιστής απόδοσης-μετάφρασης των παροιμιών και τελικά να κατανοήσουν βασικά χαρακτηριστικά του παροιμιακού λόγου.

Για το λόγο αυτό 42 μαθητές δύο τμημάτων της Γ' Γυμνασίου ενός επαρχιακού σχολείου της πόλης της Καβάλας κλήθηκαν να καταγράψουν αυθόρμητα σε ένα χαρτί με την τεχνική της ιδεοθύελλας (brainstorming) δέκα παροιμίες που μπορούσαν να ανακαλέσουν γρήγορα στη μνήμη. Στη συνέχεια τα παιδιά κατέγραψαν τις παροιμίες σε ένα υπολογιστικό φύλλο (Excel), τις κατέταξαν σε φθίνουσα πορεία με βάση τη συχνότητά τους και προσπάθησαν να τις αποδώσουν σε διάφορες γλώσσες με επικρατέστερη την Αγγλική. Ενδεικτικά¹:

Παροιμία	Συχνότητα	Προσπάθειες απόδοσης στην ξένη γλώσσα
Ένα μήλο την ημέρα το γιατρό τον κάνει πέρα	23	An apple a day makes the doctor away
Όποιος βιάζεται σκοντάφτει	16	If you run, you will fall Chiunque fretta inciampa
Στου κουφού την πόρτα, όσο θέλεις βρόντα	14	In deaf's door, as you want thunder!
Όποιος νύχτα περπατεί, λάσπες και σκατά πατεί	13	Whoever walks at night walks upon mud and shit/ someone who walks at night at gross and shit walks/who in night walk mud and shits fall over
Τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς	9	Don't try to clean a black man, your soap ruins
Όχι Γιάννης, Γιαννάκης	9	No John, Johnακης Non Jean, Yiannakis
Όποιος πηδάει πολλά παλούκια του μπαίνει ένα στον κόλο	9	Whoever jumps lot of logs one gets inside him

¹ Δεν καταγράφονται απαντήσεις που δόθηκαν από ένα μόνο άτομο.

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης
(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016

Όποιος θέλει τα πολλά, χάνει και τα λίγα	8	Who wants more, loses little
Δείξε μου το φίλο σου να σου πω ποιος είσαι	7	Show me your friend to tell you who you are Montrez-moi votre ami de vous dire qui vous êtes
Κλαίνε οι χήρες, κλαίνε και οι παντρεμένες	7	Widows cry, cry and married Widows weinen, weinen und verheiratet
Το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει	6	The apple will follow down the big apple
Λείπει ο γάτος και χορεύουν τα ποντίκια	6	The cat is missing and the mice are dancing
Μάρτης, γδάρτης και παλουκοκαύτης	6	March, scalper and evil stake (by google translate!)
Όσα δε φτάνει η αλεπού τα κάνει κρεμαστάρια	6	Everything that fox can't achieve, make it hagger
Πνίγεσαι σε μια κουταλιά νερό	5	You are drown in a spoon of water!
Υπάρχουν κι αλλού πορτοκαλιές που κάνουν πορτοκάλια	4	There are elsewhere oranges that make oranges Ils sont et ailleurs oranges que font des oranges
Η αλεπού 100 χρονών και το αλεπουδάκι 110	3	Fox 100 years and small fox 110
Ο Φλεβάρης κι αν φλεβήσει, καλοκαίρι θα μυρίσει	3	The February though "flevisei", summer will smell
Γιάννης κερνάει, Γιάννης πίνει	3	John gives, John drinks
Νηστικό αρκούδι δε χορεύει	3	Hungry bear does not dance
Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρει	3	It is better have five at the hand, not ten and wait
Κάλλιο αργά παρά ποτέ	3	Besser setzt ais niemals

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης
(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016

		Better late than never
Όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρώνε οι κόττες	3	Who is mixed with chickens' food, chicken eat him
Από την πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλα	3	I am coming from the city and in the top ???
Σαν τη μύγα μες στο γάλα	3	Like the fly inside the milk
Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν εκράτεις	2	Maître qui enseigne le droit et non le garde
Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλια	2	The donkey said the chicken: "You, the big head!"
Φασούλι το φασούλι γεμίζει το σακούλι	2	Bean to bean fills the bag
Βασιλικός κι αν μαραθεί, τη μυρωδιά την έχει	2	Plant even though dead, has its smell
Τι είχες Γιάννη, τι είχα πάντα	2	What do you have John, what you had
Όπου γάμος και χαρά, η Βασίλω πρώτη	2	When marriage and joy, Vasilow is first
Όπου ακους πολλά κεράσια κράτα και μικρό καλάθι	2	Where you hear much cherries hold small basket
Το γοργόν και χάριν έχει	2	The quick has fun
Της νύχτας τα καμώματα τα βλέπει η μέρα και γελά	2	Night action sees the day and laughs
Άλλα τα λόγια του λαγού και άλλα της κουκουβάγιας	2	Other the rabbit other the owl
Όπου λαλούν πολλοί κοκόροι αργεί να ξημερώσει	2	Where cocks talk dawn is slow
Πότε ο Γιάννης δεν μπορεί πότε ο κώλος του πονεί	2	Sometimes John can't, sometimes his ass hurt

Αγαπάει ο Θεός τον κλέφτη, αγαπάει και το νοικοκύρη	2	God loves the thief and the owner of house/ Loves God the thief, he loves the owner too
Ένα χελιδώνι δε φέρνει την άνοιξη	2	One swallow does not bring the spring
Όπου με δεις τρέξε να σωθείς	2	Wo immer du mich sienst, Renn das du uberlebst
Ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός (φράση)	2	Time is the best doctor

Σύντομα, τα παιδιά συνειδητοποίησαν ότι δεν είναι δυνατό να αποδοθεί ο παροιμιακός λόγος με κατά λέξη μετάφραση και επεχείρησαν να συλλέξουν και να καταγράψουν παροιμίες έτσι όπως πραγματικά αποδίδονται σε διάφορες γλώσσες (και κυρίως την αγγλική και γαλλική), χρησιμοποιώντας λεξικά έντυπης ή ηλεκτρονικής μορφής όπως και ξενόγλωσσες ιστοσελίδες. Στην προσπάθειά τους αυτή ήρθαν σε επαφή και με άλλες παροιμίες που βρίσκονται σε θεματική ή μορφική αντιστοιχία με τις ελληνικές παροιμίες και τις κατέγραψαν.

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα εντυπωσίασαν τα παιδιά. Οι μαθητές διαπίστωσαν ότι κάθε κουλτούρα έχει κάποιες παροιμίες που είναι μοναδικές σε αυτή. Για παράδειγμα, η παροιμιακή φράση «Κλαίνε οι χήρες, κλαίνε και οι παντρεμένες» δε συναντάται σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες όπως η Αγγλική, η Γαλλική, η Ιταλική σε αντίθεση με την Ελληνική.

Από την άλλη, αντιλήφθηκαν ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός παροιμιών είναι κοινός σε περισσότερες από μία γλώσσες και ότι πολλές παροιμίες δεν είναι αποκλειστικά δηλωτικές μιας συγκεκριμένης πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά είναι διεθνείς. Για παράδειγμα οι τρεις πρώτες παροιμίες που ανακάλεσαν παρουσιάζουν νοηματικές αντιστοιχίες σε διαφορετικά ευρωπαϊκά περιβάλλοντα (ελληνική, αγγλική, γαλλική, ιταλική και ισπανική γλώσσα) παρά τις μικρές λεξιλογικές διαφοροποιήσεις:

Παροιμία στην Ελληνική	Παροιμία στην Αγγλική	Παροιμία στη Γαλλική	Παροιμία στην Ιταλική	Παροιμία στην Ισπανική
Ένα μήλο την ημέρα το γιατρό τον κάνει πέρα	An apple a day keeps the doctor away	Une pomme chaque matin éloigne le médecin	Una mela al giorno toglie il medico di torno	A diario una manzana es cosa sana
Όποιος βιάζεται σκοντάφτει	Look before you leap	Qui trop se hâte reste en	Guarda prima di saltare	El que mucho corre, pronto para

		chemin		
Στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα	You should not flog a dead horse	Il ne pire sourd que celui qui ne veut pas entendre	Non serve a nulla frustare un cavallo morto	No se azota al caballo muerto

Έβγαλαν το συμπέρασμα ότι κάποτε, παρατηρείται πλήρης λεξιλογική και νοηματική αντιστοιχία μεταξύ των διαφορετικών γλωσσών (όπως στα παραδείγματα: «Κάλλιο αργά παρά ποτέ» στα Αγγλικά, Ιταλικά, Γερμανικά και Ελληνικά, «Σκύλος που γαβγίζει δε δαγκώνει» και «Ένα χελιδώνι δε φέρνει την άνοιξη» στα Γαλλικά-Ελληνικά, «Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός» στα Γερμανικά-Ελληνικά, «Το πρωινό πουλί πιάνει το σκουλήκι» στα Αγγλικά-Ελληνικά) ή ακόμα και αν δεν παρατηρείται πλήρης ταύτιση μεταξύ των παροιμιών συχνά συναντάται κοινή θεματική, λόγω της αναφοράς στη φύση και τον κόσμο (Πρβλ. τις παροιμίες «Όπου ακούς πολλά κεράσια, κράτα μικρό καλάθι», «Όποιος θέλει τα πολλά, χάνει και τα λίγα», «Το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει»).

Από την άλλη διέκριναν ότι οι παροιμίες παρά το κοινό νοηματικό υπόβαθρο ίσως παρουσιάζουν διαφορές σε επίπεδο μορφής και λεξιλογίου. Για παράδειγμα ένα ζώο είναι πιθανό να αντικατασταθεί από ένα άλλο ζώο (π.χ. κάθε πράγμα στον καιρό του και ο κολοιός τον Αύγουστο= *il n'est pas toujours temps de brebis tondre* (=δεν υπάρχει πάντα χρόνος για το κούρεμα των *προβάτων*) ή ακόμα και σύμβολο (π.χ. και η πίτα ολόκληρη και ο σκύλος χορτάτος- *on ne peut pas avoir le beurre et l' argent du beurre* =δεν μπορούμε να έχουμε το βούτυρο και τα χρήματα από το βούτυρο). Συχνά, επίσης, μπορεί να αξιοποιούνται συνώνυμοι όροι (πρβλ το “ *L'oiseau qui se leve tot attrape le meilleur ver*” (= το πουλί που σηκώνεται νωρίς πιάνει το καλύτερο σκουλήκι): « *Το πρωινό πουλί πιάνει το σκουλήκι*»).

Άλλες διαφοροποιήσεις είναι δυνατό να αφορούν στην προσωδία και τα ρητορικά στοιχεία (π.χ. “*A falta de pan, buenas son tortas*”(= Ελλείψει ψωμιού, καλό και το γλυκό): «*Απ’τ’ ολότελα, καλή κι η Παναγιώταινα*»), τη συντακτική σειρά των συστατικών στοιχείων (πρβλ τη Γερμανική παροιμία “*Der Appetit kommt beim Essen*” – και την Ελληνική «*Τρώγοντας ανοίγει η όρεξη*») καθώς και το συνταγματικό μήκος και έκταση των παροιμιακού λόγου (όπως στο “*Fifty percent of something is better than one hundred percent of nothing*” (=Το 50% κάποιου πράγματος είναι καλύτερο από το 100% του τίποτα): «*Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρει*» (πρβλ και την Ισπανική φράση “*Vísteme despacio, que tengo prisa*” αντί για την απόδοση της πολύ συντομότερης Ελληνικής «*Σπεύδε βραδέως*»).

Χρήσιμη, τέλος, ήταν και η διαπίστωση ότι, σε σχέση με την Ελληνική, κάποιες παροιμίες αποδίδονται στις ξένες γλώσσες με περισσότερους από έναν τρόπους. Για παράδειγμα:

Παροιμία Ελληνική	Παροιμία Ξενόγλωσση
Όπου λαλούν πολλοί κοκόροι, αργεί να ξημερώσει	Γαλλικά: Deux patrons font chavirer la barque (=Δύο κυβερνήτες αναποδογυρίζουν την βάρκα) Γαλλικά: Trop de cuisiniers gâtent la sauce» (=Οι πολλοί οι μάγειροι χαλούν την σάλτσα) Γαλλικά: Quand il y a plusieurs cuisiniers la soupe est trop salée» (=Όταν υπάρχουν πολλοί μάγειροι η σούπα είναι πολύ αλμυρή)
Το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει	Γαλλικά: Les chiens ne font pas des chats (=Τα σκυλιά δεν κάνουν γάτες) Γαλλικά: La pomme ne tombe jamais loin de l'arbre (=Το μήλο δεν πέφτει ποτέ μακριά από το δέντρο) Γαλλικά: Tel arbre tel fruit (=Τέτοιο δέντρο τέτοιο φρούτο) Γαλλικά: On reconnaît l'arbre à ses fruits (=Γνωρίζεις το δέντρο από τα φρούτα του) Γαλλικά: C'est au fruit que l'on connaît l'arbre (=Από το φρούτο γνωρίζει κανείς το δέντρο)
Όποιος βιάζεται σκοντάφτει	Γαλλικά: Qui trop se hâte reste en chemin (=Όποιος πολύ βιάζεται, αναπαύεται στο δρόμο): «Όποιος βιάζεται σκοντάφτει». Γαλλικά: Qui se hâte bascule: «Όποιος βιάζεται σκοντάφτει» Αντίστοιχη φράση: Paris ne s'est pas fait en un jour (=Το Παρίσι δεν έγινε σε μία μέρα)
Θέλει και την πίτα ολόκληρη και το σκύλο χόρτατο	Γαλλικά: Vouloir le beurre et l' argent du beurre (=Θέλω το βούτυρο και τα χρήματα από το βούτυρο) Γαλλικά: Ménager la chèvre et le chou (=Εξοικονομώ/Διαχειρίζομαι την κατσίκα και το λάχανο) Αγγλικά: You can't have your cake and eat it too (=Δεν μπορείς να έχεις το κέικ και να το φας επίσης) Αγγλικά: You can't have an omelette unless you break the egg (=Δεν μπορείς να έχεις ομελέττα, αν δεν σπάσεις τα αυγά)
Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρει	Αγγλικά: Half a loaf is better than no bread (=Μισό καρβέλι είναι καλύτερο από καθόλου ψωμί): «Κάλλιο πέντε και στο χέρι»

	Αγγλικά: Fifty percent of something is better than one hundred percent of nothing (=Το 50% κάποιου πράγματος είναι καλύτερο από το 100% του τίποτα): «Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρι»
Όποιος θέλει τα πολλά, χάνει και τα λίγα	Ισπανικά: Quien mucho abarca, poco aprieta Ισπανικά: La avaricia rompe el sacco (=Η απληστία σπάει το σάκο)
Φασούλι το φασούλι, γεμίζει το σακούλι	Ισπανικά: Grano no hace granero, pero ayuda al compañero (=Ο κόκκος δεν κάνει τον αχυρώνα, αλλά βοηθάει τον εταίρο): «Φασούλι το φασούλι, γεμίζει το σακούλι» Ισπανικά: Muchos pocos hacen un mucho (=Πολλά μικρά κάνουν πολλά): «Φασούλι το φασούλι, γεμίζει το σακούλι» Ισπανικά: Un dedo no hace mano, pero sí con sus hermanos: «Φασούλι το φασούλι, γεμίζει το σακούλι»
Όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρώνε οι κότρες	Ισπανικά: Quien mete el hocico en todo, a veces se llena de lodo: «Όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρώνε οι κότρες» Ισπανικά: Quien busca peligro, perece en él: «Όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρώνε οι κότρες»
Βασιλικός κι αν μαραθεί, τη μυρωδιά την έχει	Ισπανικά: Quien tuvo, retuvo: «Βασιλικός κι αν μαραθεί, τη μυρωδιά την έχει» Ισπανικά: Genio y figura, hasta la sepulture: «Βασιλικός κι αν μαραθεί, τη μυρωδιά την έχει»
Τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς	Ισπανικά: La cabra siempre tira al monte: «Τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς» Ισπανικά: Moro viejo, nunca será buen cristiano: «Τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς»
Ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός (φράση)	Γερμανικά: Die Zeit heilt alle Wunden: Ο χρόνος γιατρεύει κάθε πληγή. Γερμανικά: Die Zeit ist der beste Arzt: Ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός."

Ως επιστέγασμα της όλης διαδικασίας, τα παιδιά αποφάσισαν να αποδώσουν και εικονικά μέσω ζωγραφικών αναπαραστάσεων αγαπημένες παροιμίες, τις οποίες ανήρτησαν στην τάξη, για να θυμούνται την ενδιαφέρουσα σχολική δράση.

Συμπέρασμα

Η όλη διαδικασία όχι απλώς κινητοποίησε τους μαθητές, αλλά τους έκανε να συνειδητοποιήσουν βασικά χαρακτηριστικά του παροιμιακού λόγου μέσα από μια ευχάριστη διαδικασία. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν ότι είναι μάταιη η απόπειρα κατά λέξη μετάφρασης των παροιμιών, αφού είναι μοναδικές και δηλωτικές του αξιακού συστήματος κάθε κοινωνίας. Από την άλλη κατανόησαν ότι παρουσιάζουν συχνά εμφανείς αντιστοιχίες με άλλες γλώσσες. Για παράδειγμα, υπάρχουν κοινά μοτίβα, τόσο θεματικά όσο και λεξιλογικά, ενώ δεν παραγνωρίζεται η πιθανότητα παρά ορισμένες διαφοροποιήσεις στη λεκτική διατύπωση, τη συντακτική σειρά ή το συνταγματικό μήκος να διαπιστώνεται κοινή νοηματική απόδοση.

Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι απέκτησαν γνώσεις ενεργητικά και απόλαυσαν την όλη διαδικασία, χάρη στις παιγνιώδεις δράσεις (απόπειρα μετάφρασης, εικονική απόδοση παροιμιακού λόγου), επιβεβαιώνοντας την αντίληψη ότι «Η γλώσσα δεν διδάσκεται (με την παραδοσιακή, τουλάχιστον, σημασία του όρου) αλλά κατακτάται με την ενεργητική συμμετοχή και την άμεση εμπλοκή των μαθητών σε αυθεντική και σκόπιμη γλωσσική δραστηριότητα» (Μήτσης, 2004:31).

Βιβλιογραφία

Γαβριηλίδου, Ζ. & Μαυρομματίδου, Στ. (2016α). «Παροιμίες της Ελληνικής: Αντιστοιχίες μοτίβων σε άλλες Ευρωπαϊκές γλώσσες». Διεθνές Συνέδριο με θέμα: Ελληνικός παραδοσιακός πολιτισμός στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού. Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, Τμήμα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Λομονόσωφ, Μόσχα, 79-93.

Γαβριηλίδου, Ζ. & Μαυρομματίδου, Στ. (2016β). «Ο λεξικογραφικός χειρισμός της παροιμίας σε τρία λεξικά της κοινής Νεοελληνικής». 37η ετήσια συνάντηση του τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Dabaghi, A., Pishbin, E., Niknasab, L. (2010). Proverbs from the Viewpoint of Translation, *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 1, No. 6, p.p. 807-814, Academy Publisher, Finland.

Hatch, E. & Brown C. (1995). *Vocabulary, Semantics and Language Education*, Cambridge University Press, Cambridge.

Honeck, R. (1997). *A proverb in mind: the cognitive science of proverbial wit and wisdom*. USA: Lawrence Erlbaum.

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης
(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016

Ikonomov N. (1968). *Balkanska Narodna Madrost, usporedici na Balgarski, srabski, turski, rumanski, gracki I albanski, poslovici i rogovorski*, (έκδοση της Βουλγαρικής Ακαδημίας των Επιστημών). Sofia.

Kleiber, G. (1994). Sur la definition du proverb, *Nominales*, A. Colin. Παρίσι, 207-224.

Κόκκας, Ν. Θ. (2015). *Συγκριτική προσέγγιση της ελληνικής και πομακικής παροιμιολογίας*. Στο http://pomakohoria.blogspot.gr/2015/02/blog-post_17.html (Προσπελάστηκε στις 2/2/2016).

Κυρίδης, Α., Ντίνας, Κ., Σουλιώτης, Μ. & Μάργη, Φ. (2005). Συμβολικές και κοινωνικές αναπαραστάσεις της παιδικής ηλικίας σε παραδοσιακές και νεότερες παροιμίες και γνωμικά. *Περιοδικό Γλώσσα*, Τεύχος 61, σελ. 72-85, Αθήνα.

Marianna, E. & Vogelzang, H. L. (1996). *Mesopotamian poetic language: Sumerian and Akkadian*. STYX.

Meider, W. & Dundes, A. (1995). *The Wisdom of Many: Essays on the Proverb*, (Ed). New York: Garland.

Μήτσης, Ν. Σπ. (2004). *Η διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης. Εισαγωγή στη θεωρία και τις τεχνικές του επικοινωνιακού μοντέλου*. Αθήνα: Gutenberg.

Mieder, W. (1985). Popular Views of the Proverb, *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship*, 2, 109-144.

Mieder, W. (2004). *Proverbs: A Handbook*. London: Greenwood Press.

Moosavi, M. (2000). *Prose and Poetic Dictionary of Persian Proverbs and their English Equivalentents*. Tehran: Jahanrayaneh.

Μότσιου, Β. (1987). *Ελευθερία και δέσμευση στη γλώσσα. Δωδώνη*. Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων, 231-252.

Norricks, N. R. (1985). *How proverbs mean: semantic studies in English proverbs*. Berlin: New York: Mouton.

Perrin, L. (2000). Remarques sur la dimension generique et sur la dimension denominative des proverbs, *Langages*, 139, 69-80.

Rodegem, F. (1984). La parole proverbial, *Richesse du proverb*, Presses Universitaires de Lille, 121-132.

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης
(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016

Samovar, Larry A., Richard E. Porter, and Lisa A. Stefani. (2009). *Communication between Cultures*. Edited by Randall Adams. Third ed, *Wadsworth Series in Communication Studies*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.

Τσακνάκη, Ο. (2014). *Προβληματική της παροιμίας στη μετάφραση: η χρήση της στη νέα ελληνική και η ηλεκτρονική επεξεργασία της* *The proverb in translation: usage in modern greek and automatic treatment*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη. Στο <http://www.openarchives.gr/view/642592> (Προσπελάστηκε στις 2/2/2016).

Von Sydow, C. (1948). “*On the Spread of Tradition*”. In *Selected Papers on Folklore*, ed. Laurits Bodker, 11-43, Copenhagen Q Rosenkilde and Bagger.

Χατζητάκη-Καψωμένου Χ. (2002). *Το Νεοελληνικό Λαϊκό Παραμύθι*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ- ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ (ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)

*Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης
(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016*